

Rudolf ZÍKA, *Vývoj a fungování českých sborů dobrovolných hasičů ve venkovských obcích na jihu Čech v letech 1876–1939* (Diplomová práce Ústavu archivnictví a pomocných věd historických, Filozofická fakulta Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích), České Budějovice 2013, 185 stran + 60 stran příloh.

Posudek vedoucí diplomové práce

Moderní správní historie druhé poloviny 19. a 20. století nabízí velké množství různých badatelských námětů, z nichž mnohé dalece přesahují nejen rámec dějin správy v užším smyslu slova, ale svým zaměřením mohou nabízet příspěvek i k řešení řady společensky aktuálních témat, jakým jsou i změny ve způsobu společenského vyžití a spolčování občanů vůbec. Bc. Rudolf Zíka si z této pestré nabídky vybral oblast spolkového života české venkovské společnosti na přelomu 19. a 20. století. Fakt, že jde o téma autorovi blízké, naznačuje i to, že zkoumání doulebského spolku pro postavení mostu přes Malši věnoval již svou úspěšně obhájenou bakalářskou práci z roku 2010. Jako námět své práce diplomové si zvolil mnohem širší a také společensky závažnější téma: české spolky dobrovolných hasičů fungující na jihu Čech v letech 1876 až 1939.

V úvodní části práce (s. 10–15) autor ozřejmil svůj badatelský záměr a jeho časové vymezení i rozvržení své studie. Současně představil dosavadní stav bádání o spolcích, zejména hasičských, na základě dostupné literatury. Neopomněl představit ani archivní prameny (včetně dobových normativních dokumentů, tisku atp.), které byly pro studii základním zdrojem informací, a zhodnotit jejich informační hodnotu pro zvolený směr výzkumů.

První kapitola (s. 16–30) je zaměřena na legislativní otázky spojené s protipožární ochranou a se vznikem dobrovolných hasičsko-záchranářských občanských korporací. Autor zde přináší soustavný přehled vývoje protipožární legislativy v několika podkapitolách, přičemž ani zdaleka nejde o pouhou kompilaci z literatury, jak v takovém případě bývá zvykem, nýbrž o její kombinaci s velmi důkladným studiem dobových pramenů. První podkapitola je věnována nejstaršímu období od středověku do poloviny 18. století, druhá vývoji norem od tereziánsko-josefínských reforem do vzniku občanské společnosti, třetí modernímu legislativnímu vývoji v době rakouské monarchie a poslední době první Československé republiky až do jejího zániku v roce 1939. Hlavním přínosem autora je právě velmi soustavný postup a pečlivá práce s dostupnými prameny normativní povahy, jejichž informace byly doplněny (a velmi důležitým způsobem i upřesněny, oživeny a vysvětleny) využitím dobového odborného hasičského tisku od norem, přes naukovou literaturu až po periodika.

Druhá kapitola (s. 31–37) věnuje pozornost organizaci českého hasičstva a její správní hierarchii. Zde autor vycházel především z analýzy spolkových stanov, ale také z kronik a dalších relevantních pramenů, jejichž informace pak doplnil o údaje z dobové i z odborné literatury k tématu. Vytvořil zde přehledný a systematický vzorec tzv. „správního pavouka“, ukazujícího hierarchii správních vazeb, kompetencí, pravomocí a povinností nejen ve směru zemské centrum (zemské hasičské jednoty) – územní organizace (hasičské župy a okrsky) – místní spolky, ale i ve směru opačném. Velmi cenným a zajímavým poznatkem je zde konstatování o postupném stále výraznějším oklešťování samostatnosti i samosprávy místních spolků a o jejich stále pevnějším a obligatornějším začleňování do státní organizace obrany a ochrany území a osob.

Ve třetí kapitole (s. 38–97) autor zaměřil pozornost na společenskou funkci hasičských spolků a zejména na jejich praktickou činnost. Vzhledem k tomu, že jde o velmi širokou problematiku, byla tato kapitola rozdělena na dvě části. První podkapitola se věnuje velmi zevrubně vnitřní organizaci hasičských spolků, struktuře spolkových správních orgánů a jejich

představitelům. V druhé podkapitole je velmi pečlivě proveden rozbor veškerých činností a aktivit spolků v oblasti záchranné (rekonstrukce dobového hasičského zásahu), společenské (rekonstrukce hasičského plesu) i péče o své vlastní členstvo (podpůrné pokladny a pojišťování hasičů). Zde bych ráda vyzvedla práci s prameny. Autor byl nucen vypořádat se nejen s jejich roztržitostí a s jejich velmi nesoustavným dochováním (jak sám posléze konstatuje v závěru práce), ale zejména s mnohými různými verzemi a variantami (např. u stanov spolků), které vznikaly s ohledem na vývoj legislativy v této oblasti. Autorovi se podařilo ukázat, jak hluboce byly tyto spolky a jejich činnost ovlivňovány dobovými problémy, od česko-německých národnostních šarvátek, přes všeobecné vzednutí spolkové činnosti na počátku 20. století, dopady první světové války až po mobilizační projevy druhé poloviny 30. let 20. století v předvečer dalšího světového konfliktu.

Čtvrtá kapitola (s. 98–116) se soustřeďuje na velmi zevrubnou analýzu členské základny českých hasičských spolků. Také zde musel autor projevit značnou vytrvalost již ve fázi heuristiky a své kombinační a komparační schopnosti při vyhodnocení získaných dat. Výsledek dává překvapivě plastický obraz o struktuře členstva z hlediska sociálního původu a postavení ve venkovské společnosti, z hlediska věku a s ním související fyzické kondice (s ohledem na zaměření zkoumaných spolků velmi důležité) a v neposlední řadě i s ohledem na péči o členy, kteří utrpěli během své záslužné činnosti zranění nebo dokonce zahynuli, čili také o jejich pozůstalé rodiny. Zajímavým momentem je zjištění o „dědičnosti“ členství i funkcí v těchto spolcích v některých venkovských rodech, na něž autor upozorňuje několika konkrétními příklady. Autor se však nevyhnul ani osvětlení různých forem členství ve spolcích právě v závislosti na věku jejich členů.

V páté kapitole (s. 117–166) nalézáme rozbor hospodářských otázek spojených s činností hasičských spolků. Autor zde mohl zčásti využít také svých speciálních odborných znalostí z ekonomické sféry (je mj. absolventem obchodní akademie). Díky nim se s touto problematikou vypořádal velmi zdatně. Dlužno podotknout, že právě archivní prameny hospodářské povahy bývají nejen při archivním zpracování, ale i při následném využívání poněkud opomíjeny, což v případě této práce rozhodně neplatí. Autor předkládá velmi podrobný rozbor hmotného a finančního zabezpečení hasičských spolků a jejich činnosti. Hodnotí různé zdroje příjmů, přičemž upozorňuje na fakt „spolufinancování“ činnosti hasičů místní i zemskou samosprávou a státními úřady. Všimá si zevrubně příjmové (např. rozbor formuláře žádosti o dotace) i výdajové (zejména mimořádné výdaje spojené s nákupem vybavení nebo výstavbou hasičských skladů) stránky a velmi zdařile hodnotí i to, co bychom mohli označit jako spolkovou finanční politiku, zejména v souvislosti s nutným nákupem hasičského vybavení doslova od sekerek a přilbic přes oděvy a hadice až po motorové či automobilové stříkačky. Tato finanční politika se však projevuje i v opačném směru, a sice ze strany územních a zemských správních orgánů, kde autor upozorňuje na fakt, že samosprávné, státní i spolkové orgány vždy usilovaly o vyrovnané hospodaření místních spolků, a proto se snažily korigovat nejen jejich „zadluženost“, ale i jejich „spořivost“. Opět své teoretičtější zaměřené vývody doplňuje množstvím konkrétních příkladů, čímž získává mimořádně barvitý obraz této sféry života spolku. V okamžiku, kdy finanční situaci hasičských spolků porovnává s dobovými informacemi o příjmech příslušníků různých společenských vrstev a o cenách mnoha základních komodit nejen v českých zemích, ale i v soudobé Evropě a ve světě, kdy poukazuje na příklad na dopady hospodářských krizí a konjunktur, tak získává nad zjištěnými daty potřebný nadhled a může si dovolit hodnotit celkovou situaci s mnohem větší přesností a hlubším porozuměním.

V závěrečné pasáži (s. 167–172) nalézáme celkové zhodnocení dosažených výsledků autorova široce pojatého, ale i do hloubky zaměřeného výzkumu. Hodnotí zde kriticky nejen zjištěný stav pramenné základny, který shledává velmi neuspokojivým, ale také stav archivního zpracování fondů hasičských spolků. Přibližuje základní výsledky, k nimž dospěl,

hodnotí nové poznatky, které získal, a v poslední části se zamýšlí i nad dalšími možnostmi, které by studium spolků a jejich nepopiratelného společenského významu mohly posunout k dalším výsledkům a zaměřit novým směrem.

Práce obsahuje i všechny další nezbytné součásti jako seznam použitých zkratk, seznam použitých pramenů a literatury, a zejména velmi bohatou přílohovou část. Obsažené tabulky, grafy a obrazový materiál zde však představují nedílnou součást zkoumaného tématu. Sumarizace získaných dat o několika desítkách drobných hasičských spolků z politického okresu České Budějovice je zde konfrontována s údaji na celozemské a celostátní úrovni a s dalšími skutečnostmi, čímž autor dokresluje a mnohdy velmi názorně ozřejmuje závěry, k nimž ve své práci dospěl (např. tabulka s přehledem četnosti některých povolání členů hasičských spolků v Čechách). Obrazový materiál je rovněž zvolen velmi vhodně. Není jen ilustračního, ale přímo výzkumného charakteru. Upozornila bych např. na jistou drobnost, která zde vypadá jako samozřejmost, ačkoliv jí není. Součástí obrazových příloh je i „minikatalog“ dochovaných otisků spolkových razítek českých hasičských spolků ze zkoumané oblasti, který v takovéto úplnosti zatím nikde jinde není k dispozici.

Bc. Rudolf Zíka odvedl v mnoha ohledech zcela profesionální výkon. Jeho diplomovou práci lze bez rozpaků označit za zdařilou a čtivou (!) monografii na dané téma. Vypořádal se nejen s heuristickými obtížemi při sběru a usoustavnění pramenné báze, ale i s nepřehledným množstvím regionální literatury velmi rozdílné úrovně, ze které si po zralé úvaze jako zdroj vybral pouze ty práce, které měly skutečnou hodnotu. V žádném ze zkoumaných okruhů se nespokojil s pouhým kompilativním přístupem a naopak velmi aktivně a novátorsky přistupoval k celé řadě zatím málo nebo vůbec neprobádaných otázek s malými spolky spojených. Měl-li svou práci prokázat, že během studia získal znalosti a dovednosti vysokoškolsky vzdělaného odborníka, pak tomuto úkolu dle mého názoru dostal se ctí. Diplomová práce Bc. Rudolfa Zíky dosahuje velmi dobré úrovně, pedloženou práci diplomant splnil beze zbytku zadání diplomového úkolu, a práci proto velmi ráda doporučuji k obhajobě a navrhuji její hodnocení stupněm **v ý b o r n ě**.

Martínková

Mgr. Lenka Martínková, Ph. D.

Pelhřimov, 30. června 2013